

És milyen az ember, az ország, a világ?

A Magyar Naplóban meghirdetett regénypályázatról beszélget Alföldy Jenővel és Oláh Jánossal Ekler Andrea

A *Magyar Napló* februári számától kezdve egy éven keresztül jelenik meg havonta az a felhívás, amelyben a folyóirat szerkesztősége az *Írott Szó Alapítvánnyal* közösen regénypályázatot hirdetett 2007. március 15. határidővel. A hirdetés szerint „a pályázat tárgya olyan regény, száz oldalt meghaladó kisregény vagy elbeszélés, amely hőseinek sorsában és a társadalmi élet jelenségeiben megmutatja az 1989–90-es rendszerváltozás és az azóta eltelt időszak társadalmi változásait, kulturális, morális tendenciáit.”

Az alábbi beszélgetést azért kezdeményeztük szerkesztőségünkben, hogy a pályázók és az olvasóközönség számára minél inkább világossá tegyük a pályázat célját, értelmét, és gondolkodjunk remélhető szellemi hozadékan. A beszélgetésre a pályázatot meghirdető *Magyar Napló* főszerkesztőjét, Oláh Jánost kértem föl. Megkértem továbbá Alföldy Jenő kritikust, fejtse ki véleményét arról, hogy „szakmai szemmel nézve” mit vár ettől a pályázattól.

Ekler Andrea: A *Magyar Napló* olvasóinak figyelmét bizonyára fölkelte a folyóiratban meghirdetett regénypályázat. A pályadíjakon felül az is vonzó lehet a résztvevők számára, hogy a kiírás szerint az *Írott Szó Alapítvány* vállalja azoknak a műveknek a kiadását, amelyek csakugyan megfelelnek a pályázatban megjelölt kívánalmaknak, vagyis híven bemutatják az elmúlt bő másfél évtized hazai, esetleg a környező országokbeli magyar életét, a változások irányát, morális és/vagy kulturális tendenciáit. Föltelezhetjük – vagy legalábbis remélhetjük –, hogy amennyiben egy regény vagy elbeszélés megfelel a feltételeknek, a mű széleskörű érdeklődésre számíthat.

Oláh János: A díjazott mű (vagy művek) várható sikerét vagy a szerző(k) „beérkezését” megtoldhatom azzal, hogy miután a pályázat lezajlott, két vagy három kritikus is kifejezheti róla (róluk) a véleményét a *Magyar Napló* hasábjain. Irodalomtörténészek, kritikusok és társadalomtudósok részvételével akár disputát is indíthatnánk a jól – vagy

magas színvonalon, de vitathatóan – ábrázolt társadalmi jelenségekről, folyamatokról.

E. A.: Kifejeződik ebben a szándékban bizonyos elégedetlenség a mai, általánosan elterjedt irodalmi értékrenddel szemben?

Alföldy Jenő: Van ok az elégedetlenségre. Általában azért, mert az elégedettség mindig a legrosszabb tanácsadó akár a társadalom, akár az irodalom helyzetével kapcsolatban. Különösen pedig azért, mert a húszhuszonöt éve folyamatosan elterjedt, szinte hivatalos rangra emelt irodalomszemlélet és értékrend jókora tévhiten, előítéleten vagy hamisításon nyugszik. Egészen a nyolcvanas évek első felére vezethető vissza ez a részben elméleti, részben generációs, részben pedig irodalmi és társadalmi csoportérdekek alapján kialakult megrögzöttség. A rendszerváltozás előtti évtized **első** irodalmi doktrínája úgy hangzott, hogy megszűnt a líra hagyományos elsőbbsége, nem az érzelmek kifejezésére, hanem a dolgok elemző feldolgozására van szükség. Ebben – jól feltupírozottan – volt is némi

igazság. Nagy költőink egész sora távozott az élők sorából a hetvenes és nyolcvanas évek fordulóján, ugyanakkor jelentős költők hallgatnak el, jelezve, hogy valamit csakugyan nem lehet folytatni a régi módon. Ez nem jelenti azt, hogy a líra „leértékelődött”: nem egy költő éppen akkoriban bontakozott ki, vagy talált új kifejezésmódot. A **második** doktrína az évtized közepe táján terjedt el, az időközben megszületett regények új hullámának meglovasításával: a regény ideje jött el. Voltak is ehhez az elmélethez valódi tehetségek, de ezeknek kevés indítástuk volt arra, hogy szembenézzenek a korukbeli valósággal. Fontos művek születtek Rákosi diktatúrájáról, de a Kádár-korról szinte semmi. Ekkora késésre nem volt példa a magyar irodalom elmúlt százötven évében: epikánk a reformkor óta folyamatosan hű tükre volt korának. A nyolcvanas évek szépprózája általában nem sokkal bizonyult alkalmasabbnak arra, hogy a társadalom állapotát feltárja, mint a líra. Megszületett tehát a nyolcvanas évek második felében a **harmadik** doktrína: az irodalomnak már nem feladata, hogy fölvesse a társadalom égető kérdéseit, ezt a feladatot elvégzi a sajtó és a parlament. Ez felháborított: rókára bíztak tyúkot, kecskére káposztát. Ezt a mai parlamenti demokráciában sem fogadom el. De a preferált írók ettől jól érezték magukat, és megelégedtek a mellékes ügyekkel. S mi lett ebből? A közönség elfordult az új, manierista irodalomtól, mely az esztéták belső ügyévé változott. Eközben olyan hatalmas társadalmi változások zajlottak le, amelyek a regényírás aranyidejévé tehetné volna a kort. Lényegében még ma is az Aczél-korszak utolsó évtizedében polgárjogot nyert, minden másféle irodalmat maga mögé szorító epika korszakát éljük, szinte változatlan nevekkel,

egyetemi és médiakánonnal, kulturpolitikai támogatással. És senki nem ír a nagy lenyúlásokról, a politikai, gazdasági és sajtókarrieréről, a félresiklatott sorsokról s mindarról, ami a privatizáció és a korrupció korszakára, egyszóval a vadkapitalizmusra olyannyira jellemző. Nem írnak a tudat változásairól, a vezető káderekből lett nagytökésekről, a prostitúció változatairól, a volt marxisták vadliberalizmusáról vagy éppen a felpántlikázott és tehetségtelen hazafiaskodásról.

E. A.: Voltak szociográfiai, történelmi, életrajzi és társadalomfeltáró művek...

A. J.: Sosem mulasztom el a formulát: tisztelet a kivételnek. Igen, léteztek kivételek, de csekély hatással és gyöngye visszhanggal. Az irodalmi divattervezők kétségtelenül nagyon hatékonyan működtek, és több helyen iskolát teremtettek, olyannyira, hogy egyes vidéki városokból sikerült gyökeresen kiirtaniuk minden másféle irodalmat – ez az elképzelhető legnagyobb provincializmus: a főváros – a belváros – elvtelen követése. Ha akadt néhány írónk, aki érdemben foglalkozott a közelmúlt feltáratlan dolgaival, mint például az Aczél-korszak utolsó előtti évtizedében Galgóczi Erzsébet vagy Balázs József, műveik a perifériára szorultak, ők maguk nem beszélhettek, és róluk is alig beszéltek a rádióban, a tévében, a központi lapokban. De ezért nemcsak a folyamat nyerteseit, hanem kárvallottjait is hibáztatom: mintha nagyon nem akarna megszületni az új és csakugyan korszerű regény, novella, dráma. S a költőkben sem elég a dac, az, hogy csakazértis megmutatják: a líra napja sem „áldozott le”, ahogy mondogatták a neofiták, csupán másként végzi feladatát, mint húsz évvel korábban, Illyés, Vas, Weöres, Pilinszky, Juhász, Nagy László fénykorában.

E. A.: Mit szól ehhez Oláh János, úgy is, mint gyakorló író és költő, s aki főszerkesztőként is jelentős ráhatást szerezhetett az irodalomra, a műnemek, írói sorsok alakulására és a szervezeti életre?

O. J.: Egyrészt egyetértek Alföldy Jenővel, hiszen azért is írtuk ki a pályázatot, mert nekem – s a *Napló* szerkesztőségének is – ugyanez a véleményem. Lehet kitűnő könyveket írni kínai és egyéb utazásokról külföldi kiadó megrendelésére, német közéleti városokról, sterilizált magánéleti problémákról, de szerintem is, az igazi irodalom nem csupán individuális ügy, az irodalom, talán ez a megállapítás némileg fellengzősen hangzik, mégis igaz, a nemzet lelkiismerete. És vannak is olyan magyar írók, akik ebben a szellemben alkottak, hoztak létre figyelemre méltó műveket. Igaz, főként nem a regény műfajában, bár itt is akadnak olyan művek, amelyeket értékük szerint a jelenleginél nagyobb figyelem illetne meg, hanem, hogy a prózánál maradjunk, a kispóza területén. Egyelőre a regénynél maradván azonban nem állom meg, hogy meg ne említsek közülük néhányat. A kárpátaljai Nagy Zoltán Mihálynak *A sátán fattya* című regénye egy orosz katonák által megerőszkolt és teherbe esett lány történetét dolgozta fel balladisztikus-regény formában, Mezey Katalin *Levelek haza* című könyve egy 56 után a nyugati rokonokhoz vetődő gyermek ön maga keresését írja le, Kovács István *A gyermekkor tündöklete* című kisregénye a paraszti világból kiszakadt, fővárosba kerülő kisgyerek eszmélését mutatja be, Körmendi Lajos *Telefax a megváltónak* című naplóregénye egyszerre tudósít a rendszerváltás és az életéért küzdő sokszorososan operált gyermek reménnyel viselt gyötrelmeiről. Penckófer János, Majoros Sándor nevét is említhetném. Mindketten a határon túlról Magyarországra vetődő magyarok hontalanság-élményéről

számolnak be egy-egy figyelemre méltó kisregényben. Folytathatnám a sort. Így is igaz azonban, hogy a magyar történelem elmúlt hetven évének sorsfordító történetei a hamis irodalmi kánonba nem emeltettek be, tehát még a szakma sem igen ismeri őket, és igen sok téma valóban meg sem íratott. De hogy visszatérjek a kispózához, ott sokkal színesebb a kép. Ha nem is olyan hévvel, mint a harmincas-negyvenes évek táján, de minden életjelenségre reagál a műfaj. Itt sem állom meg, hogy néhányat a szemem elé került szerzők közül ne említsek. Csender Levente, Csernák Árpád, Báró László, Dragomán György, Gere István, Horváth (EÖ) Tamás, Rott József, Nagy Koppány Zsolt neve ötlük hirtelen eszembe, de sok, nagyon sok a tehetség. A kibontakozásukhoz szükséges irodalmi légkör, szellemi és anyagi ösztönzés hiányzik. Különösen a nemzeti emlékezetet, a mai magyar valóságot faggató tehetségek háttéréből. Egyrészt igaz, hogy a háttérbe szorítottság, a méltánytalan elbánás megedz, másrészt azonban az is igaz, hogy a regényíráshoz sok idő kell, ezt pedig az alkotók csak akkor tudják megszerezni maguknak, ha munkájukat a társadalom anyagilag is elismeri. A nemzeti létproblémákra fogékony írók azonban a legkritikább esetben jutnak olyan elismeréshez, amely legalább ideig-óráig nyugodt alkotói körülményeket biztosíthatna számukra. Pályázatunk csekély készítés, de talán időközben újabb támogatók is csatlakoznak hozzánk, és a regénypályázat hosszú távon is regényirodalmunk komoly katalizátorává válik.

E. A.: Az esztétikai színvonal, a tematikus és nyelvi kitétel mellett egyéb elvárásaik is vannak a pályázatra beérkező művekkel szemben?

A. J.: Az volna a legnagyobb baj, ha előre meg akarná mondani valaki, hogy milyen legyen a máról és a márnak szóló mű. Az íróknak kell kitalál-

niuk az irodalmat, nem a teoretikusoknak. A nyolcvanas évek elméleti emberei kétségtelenül a publikáló írók egy szűk csoportjához idomulva találták ki nyugati mintákra a maguk posztmodern elméleteit. Ám hogy ez a leszűkítés hasznukra vált-e az íróknak, az olvasóknak, és hasznára-e az irodalomnak, más kérdés. Nem valamely írók személye ellen beszélek, többük tehetségét nem is vitatnám: annyira nem, hogy annak is nagyon tudnék örülni, ha a jeligés pályázat legjobb műve történetesen egy „posztmodernként” ismert szerzőé lenne. Persze az „áttörést” azoktól a fiataloktól (és nem fiataloktól) várom, akiknek megszenvedett tapasztalataik és gondolataik vannak az életről. De végre be kellene látni, hogy most már másféle irodalomra van szükség, mint amit negyed évszázadon keresztül a szánkba rágtak, hogy a könyv valamelyest visszahódítsa a közönséget a televíziótól, s ugyanakkor meg is hódítsa (vagy visszahódítsa) a rádiót, a televíziót és a filmgyártást.

O. J.: Az önmagáért való művelt vagy félművelt fecsegés, az üres esztéta-narcizmus aligha képes a nemzeti és egyéni sorstragédiák megjelenítésére. Csak jelzésszerűen sorolom a hiányjeleket: a trianoni tragédia, amelynek poklában több millió magyar sors enyésztett el a beolvasztások, a csendes ellenállás, a menekülés, az önfelszámoló lázadás útvesztőiben, aztán a második világháború és az utána bekövetkezett pusztítás, a gulágsorsok, a recski és a hozzá hasonló megsemmisítő táborok, majd az 56-os kataklizma-élmény, hogy a rendszerváltozás hozta ellentmondásos zűrzavar Alföldy Jenő által is hiányolt irodalmi ábrázolásáról ne is beszéljek. Volna tehát mit törleszteni. Természetesen nem gondolom, hogy ez a szerény pályázat mintegy varázslásra mindent megold, de azt remélem, elindít egy folyamatot, amelynek következtében a magyar irodalom – a

kritikusok és a kánonkészítők is – visszatálnak eredeti hivatásukhoz, amely nem más, mint a nemzeti önismeret elmélyítésének szolgálata.

A. J.: Én azt is elképzelhetőnek tartom, hogy valamelyik díjnyertes mű nem konkrét korrajzot fest a közelmúltról, hanem valamilyen közvetett módszerrel él. A cél nyilvánvalóan nem a konzervatív formák visszahozatala, bár az is hiba volna, ha valaki deklarálná, hogy a hagyományos írásmód eleve hátrányt jelent. Számos világirodalmi példa igazolja, hogy milyen sokféle lehetőség van a közvetlenebb és az áttételesebb kifejezésre. A kor égető kérdéseit föl lehet vetni a múltban játszódó történelmi regény formájában (mint például Szilágyi István a *Hollóidőben*) éppúgy, mint abszurdan kiélezett, utópisztikus, parabolisztikus változatban vagy valamilyen módon megújított, mégis közvetlen, realista munkamódszerrel. A mai magyar társadalom sokban hasonlít a százhetven-száznyolcan évvel ezelőtti Franciaországra, főként, sajnos, nem annyira a gazdasági lehetőségeire, hanem az erkölcsi állapotára tekintve. Ez a hasonlóság sokkal szembetűnőbb, mint amit néhány éve olvastam valakitől, hogy az 1920-as évek weimari Németországra emlékeztet a mai Magyarország. Ez, hál'istennek, nem így van, már a világpolitikai konstelláció miatt sem lehetséges, hogy így legyen, főként következményeiben. De Balzacot ma eleve nagy ívben kikerülni, érzésem szerint akkora hiba volna, mintha a Nékosz-nemzedék nem vett volna tudomást Bartókról, Kodályról vagy az Ezüstkor- és az Újhold-kör költői Babitsról. Balzac azért is jó példa, mert ő mutatja nagyszerűen, hogy az író a saját politikai nézeteitől függetlenül leleplezheti kora minden csúfságát, de észreveheti az előrevívő embertípust is, mint az *Elvesztett illúziók* nyomdászhozében.

E. A.: Francia példát említett. Esetleg van olyan magyar prózai hagyomány, amelyhez kapcsolódniuk lehetne a beküldendő pályaműveknek?

O. J.: Nem az út, a cél a fontos. Bármilyen újítás, amely összhangban van a magyar nyelvi kifejezésrendszer szellemével, célra vezető lehet, de ugyanígy a konok hagyománytisztelet, a már-már rigolyás régiesség is. Czine Mihály egyik előadásában, a népi irodalomról szólva, de lényegében erre a kérdésre is rávilágítva, kifejtette, a népiség nem manír, nem cicoma, hanem érzület. Ezt mondhatom én is, a lényeg a szemlélet, az eszközöket a nézőpont megjelenítéséhez kell igazítani.

A. J.: Az a fontos, hogy érezhetően mai tudattal, mai kritikai érzéssel, a történelmi közelmúltra való érzékenység birtokában íródjon meg a mű, ahogy Móricz írta meg például a húszas években a millennium idején játszódó *Kivilágos kivraddigot* vagy a háromszáz évvel korábbi történelemből földidézett *Erdély* trilógiát. Vagy akár *Az asszony beleszól* című, ritkábban emlegetett kisregényét, amelyből pontosan látható, hogyan élt és küszködött a jobb sorsra érdemes, fiatal fővárosi értelmiség a Horthy-érában. Persze hogy nem az én földhözragadt fantáziámnak kell nekilódulnia, hanem a pályázatra készülő írókének.

O. J.: Akkor jó egy pályázat, ha minél tágabb teret ad az egyéni kezdeményezésnek. Csupán a pályázat kereteit és néhány vezérelvet kell pontosan meghatározni, hogy ne legyen parttalan, s a résztvevők ezúttal ne verset, esszét, drámát vagy „a társadalom életén kívül játszódó” szerelmes, utazási vagy meseregényt küldjenek be, mert ezt a pályázatot csakugyan valóságfeltáró elbeszélő-pályázatnak szántuk.

E. A.: Amennyiben valaki szociográfiát küld be, például azt vizsgálva, hogy milyen változások történtek az elmúlt időszakban egy falu, esetleg egy kis- vagy nagyvárosi üzem életében, tulajdonviszonyaiban és az ott élő emberek sorsában, szerelmi

viszonyokban és más emberi kapcsolatokban milyen változások következtek be az elmúlt időszakban, azt is éppúgy méltányolja a zsűri, mint egy *Kivilágos kivirradtig* típusú elbeszélést, kisregényt?

O. J.: Természetesen. Ma már nem lehet mereven megvonni a műfajhatárokat. A *Puszták népe* éppúgy

önéletrajzi regény vagy emlékirat, mint riport vagy szociográfia, a *Húsz óra* pedig kifejezetten riportszerűen megírt kisregény. Esszéregényeket is említhetnék. Az a fontos, hogy nyelvében, stílusában, értékében irodalmi rangú legyen a mű. A zsűri nem lesz kicsinyes a terjedelm tekintetében sem. Ha a mű nem

éri el a száz oldal terjedelmet, de zseniális, vagy mondjuk „csupán” figyelemre méltó, akkor sem kerül hátrányos helyzetbe.

E. A.: Köszönöm a beszélgetést. Remélem, az olvasók, érdeklődők nemcsak hasznos információkhoz jutottak a pályázatra vonatkozóan, de kedvet is kaptak hozzá...

REGÉNYPÁLYÁZAT

A Magyar Napló szerkesztősége és az Írott Szó Alapítvány regénypályázatot hirdet, amelyen minden magyar író részt vehet, állampolgárságától függetlenül. A pályázat tárgya olyan regény vagy kisregény (legalább száz oldal, azaz százötvenezer betűhely), amely hőseinek sorsában és a társadalmi élet jelenségeiben megmutatja az 1989–90-es rendszerváltozás és az azóta eltelt időszak társadalmi változásait, kulturális, morális tendenciáit. Az ábrázolás hitelessége mellett a zsűri elvárja és méltányolja az írói nyelv példás magyarosságát, stílárís biztonságát, szépségét.

A zsűri József Attila esztétikai elvét tekinti irányadónak: „Szép szó magyarul nem fölcicomázott kifejezést, hanem testet öltött érvet jelent. A szép szó nem csak eszközünk, hanem célunk is. Célunk az a társadalmi és állami életforma, melyben a szép szó, a meggyőzés, az emberi érdekek kölcsönös elismerése, megvitatása, az egymásrautaltság eszmélete érvényesül.” Magától értetődően ez nem stilisztikai vagy bármilyen szellemi áramlathoz kötött előírást jelent, hanem igazmondást és felelősséget, egyszóval tehetséget.

Pályadíjak:

I. díj: 400 000 forint

II. díj: 200 000 forint

III. díj: 100 000 forint

A zsűri a beérkezett pályaművek színvonalától teszi függővé, hogy kiadja-e az első díjat. Fenntartja annak lehetőségét is, hogy az első díj összegét további 100 000 forinttal emelje. A díjazott műveket a Magyar Napló Könyvkiadó a későbbi megállapodás szerint megjelentetheti.

A pályázat jelíges – a jelíget kérjük a kéziratban feltüntetni. A pályázó a kézirathoz mellékelt zárt, jelíges borítékban adja meg nevét és címét.

Beküldési határidő: 2007. március 15.

Eredményhirdetés: 2007-es Könyvhét, Magyar Napló-hajó.

A pályaművet A/4-es papírra, lehetőleg számítógéppel kinyomtatva vagy írógéppel írva, jól olvasható formában, 2 példányban kérjük beküldeni a Magyar Napló szerkesztőségébe.

A helyezés nélküli kéziratokat az eredményhirdetés után egy hónapig őrizzük meg, és személyesen adjuk vissza szerzőjüknek.